

## Підсумки проведених моніторингових досліджень за 2023 рік.

### Завдання на 2024 рік (методичні рекомендації)

Сутнісною ознакою сучасної освіти в Україні є її якість. У зв'язку з цим, на перше місце виходить питання ефективності управління в галузі «Освіта» на всіх рівнях. Постає питання про важливість вимірювання результатів управлінської діяльності та повноту досягнутих результатів освіти. Засобом вимірювання ефективності функціонування освітньої системи та якості освіти є моніторинг – складова процесу успішного впровадження освітніх інновацій.

Проведення моніторингових досліджень відбувається відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 154/34437 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». Цим нормативним документом визначається «...механізм підготовки та проведення моніторингу якості освіти та освітньої діяльності в закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти незалежно від їх підпорядкування, типу і форми власності...».

Згідно з Порядком проведення, моніторинг реалізується з «...метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, оцінювання причин відхилення від цілей...».

Отже, моніторинг якості освіти – спеціальна система систематичного збору, обробки й зберігання і розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування, на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розробки, науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень, стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Для проведення моніторингового дослідження важливо враховувати його основні функції:

- аналітична – психолого-педагогічний аналіз освітнього процесу на всіх рівнях його структурної організації, виявлення причинно-наслідкових зав'язків між умовами і результатами;
- діагностична – психолого-педагогічне вивчення навченості, розвитку учня, а також рівня професійної компетентності вчителя;
- оцінювальна – якісно-кількісна оцінка діяльності адміністрації школи, учителя, учня тощо;
- коригувальна – дидактична корекція освітнього процесу, психолого-педагогічна корекція особистої активності учасника процесу на шляху саморозвитку;
- орієнтувальна – спрямування педагогічного колективу на вирішення мети і завдань діяльності закладу освіти, а також на виявлення та усунення, у процесі дослідження, негативних рис, факторів, явищ тощо;
- інформаційна – забезпечення інформацією всіх учасників педагогічного процесу про результати освітнього моніторингу.

Об'єктом моніторингових досліджень може виступати: система освіти (загальна середня, дошкільна, вища, національна, регіональна); процеси

(управлінський на різних рівнях державного управління освітою; педагогічний процес у цілому та окремі його складові, наприклад, процес підготовки дітей до школи; процес і результати сформованості життєвих компетентностей та здатності до самостійного подальшого життя після закінчення школи тощо); діяльність (навчальна, управлінська); явища (освіченість, майстерність педагога тощо).

Найчастіше ініціаторами проведення зовнішнього моніторингу виступають Міністерство освіти і науки України, Державна служба якості освіти, Український центр оцінювання якості освіти, наукові та науково-методичні установи, які належать до сфери управління освітою. Проведення внутрішнього моніторингу, як правило, ініціює адміністрація закладу освіти.

Основне призначення моніторингу в освіті – надання управлінської інформації – надійної, оперативної, ґрунтовної – щодо досягнутого стану освітньої галузі, а також сутності та причин виникнення проблем у цій сфері, ефективності прийняття управлінських рішень, ходу освітніх реформ тощо.

Моніторинг – важливий інструмент будь-якого ефективного управління, який спрямований на комплексне, динамічне відстеження процесів, що виявляють кількісні та якісні зміни:

- освітнього середовища;
- освітніх технологій;
- результатів освітнього процесу;
- ефективності управління закладом освіти тощо.

Проведення моніторингових досліджень – складний процес, який обумовлює чітке дотримання певних процедур і технологій. Обов'язковою умовою та передумовою об'єктивності й надійності результатів вимірювання є складання плану підготовки та реалізації дослідження. Робочий план дослідження фіксується у документі, де відображені головні процедури та етапи дослідження, виконавці. Як правило, у дослідженні близько 30 % часу відведено на розробку концепції дослідження, програми моніторингу та апробування методик, 20 % – на збирання інформації («польовий» етап роботи), 40 % – на обробку та аналіз даних і 10 % – на підготовку підсумкових документів. Ці пропорції можуть змінюватися, залежно від типу дослідження та міри опрацьованості проблеми. До робочого плану дослідження входять низка допоміжних документів, у першу чергу, це – інструкції виконавцям. У них наведені стисла характеристика об'єкта дослідження, описано інструментарій, особливості його застосування, а також порядок і правила виконання процедур, заповнення підсумкових документів.

Для ефективності організації проведення моніторингу якості освіти на рівні закладу освіти доцільно використовувати наступний алгоритм.

1. Цілепокладання та планування моніторингового дослідження. На цьому етапі на рівні закладу освіти готується наказ. Наказ визначає: строки проведення моніторингу, персональний склад робочої групи з проведення моніторингових досліджень, розподіл обов'язків між членами робочої групи з організації й проведення моніторингу, методи узагальнення отриманих результатів, форми й строки підбиття підсумків моніторингу. На даному етапі визначається мета, завдання, об'єкт дослідження. Об'єкт дослідження – це

проблемна ситуація, яка потребує оцінювання та вирішення (корегування). Під об'єктом дослідження у конкретному моніторинговому розуміють реальні навчальні або виховні процеси, а також міжособистісні відносини, що містять суперечність і породжують проблемну ситуацію.

2. Розробка інструментарію та визначення його надійності. До інструментарію моніторингового дослідження належать: інструменти збирання інформації (анкети, бланки, протоколи, картки тощо); засоби первинної обробки даних (кодувальні аркуші, підсумкові таблиці та інше); інструкції, пам'ятки для виконавця; засоби ілюстрування результатів кількісної обробки даних (графіки, діаграми, таблиці).

3. Процедура проведення дослідження. Пробне дослідження здійснюється для перевірки надійності методик та процедур основного дослідження, схеми його організації і проведення. Основним завданням пробного дослідження є апробація методики. Перевіряється те, наскільки обрані методи збирання та вимірювання досліджуваних характеристик відповідають своєму призначенню. Для цього є достатнім невеликі вибірки обсягом 25-30 одиниць спостереження з подальшим коригуванням методики, потім проводиться основне дослідження.

4. Технологія збору та обробки результатів. Опрацьовуються паперові та (або) електронні джерела інформації, відбувається обробка отриманих результатів методом математичної статистики, вибудовуються діаграми, графіки тощо.

5. Аналіз результатів дослідження та вироблення рекомендацій. На цьому етапі відбувається: узагальнення отриманої інформації; оцінювання отриманих результатів, підготовка звіту, рекомендацій; обговорення підсумків моніторингового дослідження на засіданнях педагогічних спільнот, педагогічних рад тощо.

6. Упровадження вироблених рекомендацій у практику діяльності закладу освіти, реалізація нових поставлених завдань.

7. Констатування дієвості наданих рекомендацій. Проведення внутрішнього (зовнішнього) контролю впровадження попередньо наданих рекомендацій; звіт про стан функціонування, зміни об'єкту контролю. Ініціювання повторного моніторингу.

Програма проведення внутрішнього моніторингу реалізується у декілька етапів, що можна розглянути на прикладі моніторингу навчальних досягнень учнів.

Перший етап – підготовчий. На цьому етапі визначається мета моніторингових процедур. Відбувається визначення об'єктів дослідження. Складаються графіки процедур вхідного, проміжного або підсумкового контролю. Суб'єктом зазначеного моніторингу є учні та вчителі.

Другий етап – змістовно-діяльнісний, який вимагає від суб'єктів моніторингу особливої ретельності та продуманості дій. На цьому етапі відбувається:

1. Розробка критеріїв оцінки результатів навчальних досягнень учнів.
2. Деталізація цілей навчання через визначення послідовності дій учасників моніторингу.
3. Визначення індикаторів.

4. Розробка засобів контролю: специфікація тестів; розробка алгоритмів спостережень, складання анкет, диктантів, контрольних робіт.

5. Розробка алгоритму проведення вимірjувальних процедур, правил, вимог; вибір засобу кількісної та якісної оцінки; визначення алгоритму збору, обробки та фіксації отриманих результатів вимірювань.

Третій етап – організаційно-діяльнiсний. Цей етап обумовлює активну участь у моніторингу всіх його учасників. Він включає в себе:

1) Ознайомлення учнів із місцем та часом, умовами проведення процедури вимірювання.

2) Пояснення учням вимог щодо проведення процедури, їхніх обов'язків і прав.

3) Проведення вимірjувальних процедур (тестування, анкетування, диктанту, контрольної роботи).

4) Збір та обробка результатів.

5) Оцінювання.

6) Оголошення результатів.

Четвертий етап – аналітико-рефлексивний. Він передбачає достатньо високий рівень професійної компетенції педагогічних працівників (учителів, психологів, соціальних педагогів) та наявність тісної співпраці між ними. Він складається з:

1) Аналізу позитивних та негативних результатів навчальних досягнень учнів, соціально-психологічного стану задіяних учасників моніторингу, умов проведення процедури.

2) Інтерпретації отриманих результатів.

3) Формування в учнів адекватного ставлення до отриманих результатів та розвитку рефлексивних умінь учителів.

П'ятий етап – корекції та проєктування. Він уявляє собою відстеження динаміки навчальних досягнень учнів. На цьому етапі аналізується отримана інформація та визначаються напрями корекції, проєктується індивідуальна траєкторія розвитку особистості учня. Відбувається проєктування напрямів удосконалення професійної компетентності вчителя. Ухвалюються управлінські рішення адміністрацією закладу освіти.

Шостий етап – архівація та зберігання інформації. Під час цього етапу оброблена інформація про рівень навчальних досягнень учнів надається в електронну базу даних закладу освіти, портфоліо учня та педагога, з метою подальшого відслідковування динаміки змін та порівняння отриманих результатів з попередніми, аналізу та прогнозування подальших змін.

Під час проведення моніторингових досліджень необхідно правильно розставляти акценти:

1) моніторинг не є засобом контролю та збору інформації, спрямованим на подальші адміністративні висновки (заохочення, стягнення, покарання);

2) результати моніторингових досліджень направлені на виявлення досягнень та недоліків, визначення стратегії змін у державній освітній політиці, забезпечення конкурентноздатності освітніх систем;

3) діагностичні методики мають пропонуватися у доступній для сприйняття формі;

4) отримана у процесі моніторингового дослідження інформація не має абсолютного характеру, є оперативною у певному часовому проміжку;

5) моніторинг є одним із інструментів удосконалення основних та важливих складових об'єкту чи суб'єкту дослідження.

У ході моніторингу також відбувається порівняння отриманого результату з прогнозованим, аналізуються сильні та слабкі якості педагогів, виявляються прогалини в знаннях учнів, формується уявлення про освітні втрати, надається оцінка ефективності попередніх управлінських рішень.

Задля якісного забезпечення проведення моніторингових досліджень відділам (управлінням) освітою рекомендуємо:

1. Опрацювати та проаналізувати бібліографію за напрямом моніторингових досліджень якості освіти, а саме:

Байназарова О. Система моніторингу якості освіти на регіональному рівні // Моніторингові дослідження як інформаційна база в системі управління якістю освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [Луцьк, 29–30 березня 2005 р.] – Луцьк: Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2005. – 129 с.

Бодненко Д. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник / Д.Бодненко. – К.: Київський університет ім.Б.Грінченка, 2014. – 276 с.

Борисенко О., Браткова Г. Ще раз про моніторингові дослідження в галузі «Освіта». Освіта Сумщини. 2023. № 4 (60). С. 12–16.

Гриневич Л. Організаційно-методичні засади побудови системи моніторингу якості освіти на регіональному рівні: на прикладі центру моніторингу столичної освіти м. Києва: наук.-метод.посібник / Л. Гриневич, О. Линовицька. – К.: Київ. ун-т імені Б.Грінченка, 2011. – 112 с.

Гриневич Л. Методологічні засади цілісності системи моніторингу якості освіти / Л. Гриневич // Освіта і управління, 2010. – № 4. – С.16-27.

Гриневич Л. Основи побудови національних систем моніторингу якості освіти / Л. Гриневич // Педагогіка і психологія, 2011. – № (71). – С.80-89.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.

Лахненко І. Як провести самооцінювання внутрішньої системи забезпечення якості освіти / І. Лахненко // Заступник директора школи. – 2021. – № 1. – С. 11-17.

Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна. – К.: Шкільний світ, 2006. – 128 с.

Лукіна Т. Моніторинг як механізм інформаційного забезпечення якості освіти // Тестування і моніторинг. – 2007. – № 12. – С.16-20.

Локшина О. Становлення та розвиток моніторингу якості освіти: світовий вимір / О. Локшина // Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / – К.: К.І.С, 2004. – 128 с.

Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності. Управлінські процеси закладу освіти / Державна служба якості освіти України // Директор школи. – 2022. – № 1–2. – С. 22–77.

Овадюк О. Система оцінювання здобувачів освіти: компоненти, вимоги, само оцінювання / О. Овадюк // Заступник директора школи. – 2021. – № 1. – С. 19-22.

Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти / [упоряд. Т.Лукіна]. – К.: Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. – 59 с.

Приходько В. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (у запитаннях і відповідях) / В.М.Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 192 с.

Приходько В. Моніторинг якості освіти: тезаурус термінів і понять / В.М. Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 96 с.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#Text>.

Сидоренко О. Створення системи моніторингу якості освіти в Україні: регіональний досвід і перспектива / О.Сидоренко // Наук. Часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова : зб. наук. праць. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2013. – № 43. – С.196-202.

Томич І., Колесник І. Моніторинг як інноваційний інструмент забезпечення якості освіти / І. Томич, І. Колесник // Директор школи. – 2012. – № 10. – С. 43–52.

Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text>.

Указ Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010#Text>).

Школа компетентностей ХХІ століття /Автор-укладач Н.Василенко. Харків: Основа. 2019. 142 с.

Ярощук Л. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: навчальний посібник / Л. Ярощук – Бердянськ : Видавець Ткачук О., 2010. – 248 с.

2. Опрацювати інформаційно-аналітичний бюлетень «Моніторинг якості освіти в закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2021-2022 роках : інформаційно-аналітичний бюлетень. Випуск 7» / уклад. О.І. Остапенко, Г.М. Браткова, О.Ф. Борисенко, О.М. Жила // за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОШПО, 2023. 87 с.

3. Опрацювати методичні рекомендації Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо проведених моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році (сайт Сумського ОШПО, рубрика «Моніторинг якості освіти», розділ «Рекомендації за результатами моніторингових досліджень», «Новини»).

4. Переглянути у записі веб-трансляцію («Підсумки проведених моніторингових досліджень за 2023 рік. Завдання на 2024 рік» <https://youtu.be/90pCZVNTqhg> ).

5. Опрацювати презентаційні матеріали ([https://www.youtube.com/watch?v=Y\\_QK3p\\_4920](https://www.youtube.com/watch?v=Y_QK3p_4920)), Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 ([https://osvita.ua/doc/files/news/907/90711/PISA-2022\\_Nacionalnij\\_zvit\\_povnij.pdf](https://osvita.ua/doc/files/news/907/90711/PISA-2022_Nacionalnij_zvit_povnij.pdf)), основні результати та висновки ([https://osvita.ua/doc/files/news/907/90711/PISA-2022\\_Nacionalnij\\_zvit\\_korotkij.pdf](https://osvita.ua/doc/files/news/907/90711/PISA-2022_Nacionalnij_zvit_korotkij.pdf)).

6. Інформувати директорів, учителів, учнів про результати міжнародного дослідження PISA з метою застосування компетентнісних завдань PISA в освітній практиці.

7. Переглянути звіт про результати другого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» на офіційному сайті <https://testportal.gov.ua/zvity-dani-2/>.

8. Інформувати керівників закладів освіти про особливості проведення моніторингових досліджень якості освіти.

9. Сприяти залученню закладів освіти до участі в моніторингових дослідженнях якості освіти.

10. Під час планування заходів зважати на результати проведених моніторингових досліджень якості освіти та наданих методичних рекомендацій.

11. Співпрацювати з навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОШПО з метою формування банку інструментарію для проведення моніторингових досліджень якості освіти.

Навчально-методичний відділ  
моніторингу якості освіти та  
зовнішнього незалежного оцінювання